

Obor adiktologie je odpovědí na požadavek racionalizace přístupu k léčbě a prevenci závislostí

Ve srovnání s mnoha jinými obory prochází psychiatrie relativně dynamickým vývojem. O některých jejích oblastech to můžeme říci bezesbýtku. To je dáno nejen celospolečenskými trendy, ale také povahou těchto oblastí. Nejde tedy pouze o to, že stále prodlužující se věk má významné konsekvence pro vývoj psychiatrie v oblasti prevence a léčby demencí, ale vývoj společnosti a způsobu životního stylu mj. také znamená zvyšující se nárok na řešení problémů spojených s návykovými látkami, které jsou bohužel stále výrazněji právě s životním stylem, průmyslem a zábavou spojeny. Čím více je přitom v posledních 50. letech (výzkumně i klinicky) zřejmé, že návykové látky hrubě přesahují oblast medicíny, tím více pro psychiatrii začalo být naléhavé hledání racionálního východiska z této situace. Tento trend ovšem nebyl a není o nahrazování či „vytlačování“ medicíny, která je a vždy bude v centru oboru adiktologie. Tento trend je o doplňování a rozšiřování přístupu k závislostem o oblasti, které jsou tomuto problému relevantní a které, nebudou-li odpovídajícím způsobem reflektovány, budou snižovat efektivitu jak léčebných, tak preventivních intervencí. Postupně tak došlo až k etablování tzv. mezioborového přístupu, majícího zásadní dopad na postupnou proměnu právě preventivní a léčebné péče. Obecný rozvoj disciplín stojících na mezioborové platformě je zřejmě ovlivněn určitou frustrací z nenaplněných očekávání v oblasti komunikace mezi jednotlivými tradičními obory. V učebnicích se sice každý dočte, že vědci z různých oborů by spolu měli komunikovat a doplňovat se, vyměňovat si poznatky a zkušenosti, ovšem v praxi k tomu nikdy v dostatečné míře nedocházelo a trend neuvěřitelně rychlé hyperspecializace tuto potřebu v podstatě „ušlapal“. Mezioborovost je tedy jednou z odpovědí a v případě adiktologie je to staronová příležitost na zlepšení komunikace mezi medicinou a ostatními obory, jichž se návykové látky dotýkají.

V akademickém roce 2005/06 byl otevřen nový bakalářský studijní program adiktologie. Spolu s ním vzniká při Centru adiktologie dlouhodobá výzkumná a vzdělávací koncepce tohoto oboru. Centrum je součástí Psychiatrické kliniky 1. LF UK. Základní koncepce oboru čerpá jak ze zahraničních zkušeností s podobným typem vzdělávání, tak tuzemských zkušeností s výukou psychiatrie, psychologie a dalších oborů a samozřejmě také z klinických zkušeností. Co vše tedy může psychiatrie od vzniku tohoto nového oboru očekávat? Především pomoc a podporu pro práci psychiatra. Adiktolog bude všestranně vybaveným profesionálem, který má lékaři pomoci získat všechny potřebné údaje o stavu pacienta, který mu má pomoci tyto údaje interpretovat a být nápomocen při léčebném procesu jako průvodce pacienta. Britský relativně široce definovaný termín „case management“ v tomto případě chápou nikoli jako snahu intervenovat adiktologii do medicínské diagnostiky, ale jako snahu koncentrovat maximum relevantních informací o pacientovi a promítat je do samotné práce s ním tak, aby došlo jak ke zlepšení diagnostického procesu (např. kvalitnější diagnostikou komorbidních pacientů), tak ke zlepšení léčebného procesu (např. jeho doplněním o řešení právních problémů pacienta, které vznikly v důsledku užívání nelegální návykové látky nebo byly jednou z jeho příčin). Adiktolog tedy nenahrazuje existující profese, adiktolog je doplňuje a propojuje. Je především komunikačním prvkem v týmu.

Rozvoj Centra adiktologie bude v nejbližších dvou letech podporován především z rozpočtu Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu ČR a rozpočtu hl. m. Prahy. Díky tomu je již nyní připravována také kombinovaná forma studia s prvky e-learningu. Vystudovaní adiktologové nebudou samozřejmě odcházet pouze do státních a nestátních léčebných zařízení. Díky své všestranné výbavě budou odcházet také do škol a školských zařízení a věnovat se zde primární prevenci, pracovat v různých typech poradenských a sociálních zařízení, ale také v oblasti práce v zařízeních pro uprchlíky, věznicích, armádě a u policie. Zde všude jsou návykové látky velkým tématem a rizika spojená s jejich užíváním představují vážné zdravotní, sociální i bezpečnostní problémy.

Přestože množství témat zůstává nadále výzkumnou doménou jednotlivých oborů, není možné, aby výsledky tohoto výzkumu zůstávaly tak izolované jako dosud. Vidím v tom moc i bezmoc našeho nového oboru. Výsledky výzkumu např. ve farmakologii a genetice jsou v oblasti závislostí za posledních 15–20 let skutečně fascinující, ale současně se je jen velmi málo daří propojovat s poznatky z psychologických, sociálních či kulturně-antropologických výzkumů. Je zoufalé vidět, že často ani na elementárních historických příkladech regulace užívání alkoholu nebo heroínu nedokážeme vysvětlit souvislosti mezi ekonomickými, právními a medicínskými rovinami problému a že tyto složité vztahy má někdy z různých důvodů problém „pochopit“ i část odborné veřejnosti, natož laici. Vznik oboru adiktologie v ČR má proto přispět k budování pragmatického a vědecky zakotveného přístupu k užívání všech typů návykových látek a nelátkovým závislostem. Logicky je tak prioritním úkolem jak vytyčování a pojmenovávání hranic s obory, z nichž se adiktologie vyčlenila, tak hledání nového vztahu s oblastmi, kde nadále zůstávají původní obory dominantní (např. biomedicínský a farmakologický výzkum atd.). „Evidence based“ přístup se celosvětově stal v adiktologii téměř mantrou. Realita je však často o mnoho jiná a právě existence oboru adiktologie by mj. měla přispět k postupnému zlepšení propojení mezi vědou a klinickou praxí a mezi vědou a promítnutím jejích poznatků do praktické stránky zacházení s návykovými látkami ve společnosti, tedy do tzv. drogové politiky. Není možné akceptovat, aby např. nadále tak snadno docházelo k různým spekulativním, či přímo záměrným manipulacím s daty a k publikování chybných výsledků v odborných časopisech. Na letošním výročním zasedání editorů adiktologických časopisů (ISAJE) v San Franciscu představil prof. Glantz (USA) například velmi přesvědčivé a pečlivě zdokumentované důkazy o takových činech v oblasti výzkumu dopadů užívání tabáku. Ani několik let stará kauza jedné z nejprestižnějších laboratoří z Johns Hopkins University, kde došlo k více než podivné záměně MDMA a metamfetaminu při výzkumu dopadů MDMA u pavíánů (výsledky publikované v časopise Science byly následně po velké ostudě staženy), nemůže nechat nikoho na pochybách o tom, jak citlivých témat a jak velkých ekonomických i politických dopadů se obor adiktologie dotýká.

Michal Miovský

doc. PhDr. Michal Miovský, Ph.D.

Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN, Praha
e-mail: miovsky@email.cz